

ПСИХОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ УКЛАДАННЯ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Ганна Афузова,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної психології та медицини,
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна,
ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0001-8112-8943>,
e-mail: gvafuzova@gmail.com;*

Людмила Чепурна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психокорекційної педагогіки,
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0799-8996>,
e-mail: chepurnal@gmail.com*

У статті наголошено на потребі в забезпеченні закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання такими шкільними підручниками, які б за своїм змістом і структурою відповідали потребам, інтересам, індивідуальним особливостям і можливостям кожного учня, у тому числі – з інтелектуальними порушеннями. У ході розгляду змін функцій сучасного шкільного підручника як відповіді на реформування освітнього процесу в бік інклюзії увагу загострено на необхідності переорієнтації сучасного підручника в інклюзивному освітньому просторі як виключно джерела інформації на роль чинника інтелектуального розвитку учнів відповідно до їхніх потреб і можливостей.

Ключові слова: підручник; навчання; учні з порушеннями інтелекту; інклюзивне освітнє середовище.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток людства передбачає засвоєння соціокультурного досвіду від покоління до покоління у процесі соціалізації. Передавання цього досвіду здійснюється різними шляхами – спостереження, дослідження чи навчання. З орієнтацією України на європейські цінності різноманітності та недискримінації протягом останніх десяти років актуальною залишається проблема інклюзивності освітнього середовища, яке б відповідало на потреби і враховувало можливості всіх здобувачів освіти.

Відповідно до стратегій і концептуальних положень пріоритетного напрямку «Нова українська школа» реформи української освіти та науки 2016–2021 рр. для кожного учня має бути забезпечений «рівний доступ до якісної шкільної освіти в безпечному, комфортному, інклюзивному та сучасному освітньому середовищі» [1]. Кількість здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) щороку збільшується, що зумовлює потребу в розбудові освітнього середовища, яке б «забезпечувало комфортні, сприятливі й рівні можливості для їхнього навчання, та відповідало індексу інклюзії» [1]. Так, за останні п'ять років кількість учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах ЗЗСО України, зросла в 7,1 раза; за чотири роки у п'ять разів збільшилася число інклюзивних класів та в 3,7 раза – кількість шкіл, в яких облаштовані такі класи; у 2019/2020 н. р. інклюзивне навчання відбувалось у 35% ЗЗСО України [1].

Згідно із Законом України «Про освіту» [2], діти з особливими освітніми потребами, до яких відносять і дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, мають право не лише здобувати освіту в усіх закладах освіти у зручній і доступній їм формі, а й право на «адаптовані навчальні плани та програми, методи та форми навчання, ресурси спеціальної освіти, партнерство з громадою» [3]. Основний зміст шкільної освіти розкривається у підручниках, аналіз яких дає можливість відстежувати основні тенденції та особливості розвитку теорії й практики навчання та виховання дітей. Як зазначає С. Манілка [4, с. 224], модернізація змісту освіти і перехід від традиційної до компетентнісної моделі навчання передбачає розроблення нових концептуальних засад навчальної літератури. Таким чином, підручник повинен орієнтувати і педагога, і учня на розв'язання не тільки предметних, а й метапредметних пізнавальних завдань. А варіативність його змісту і завдань сприятиме становленню особистісної компетентності того, хто навчається, оскільки відбір змісту і вибір навчальних завдань стануть умовами індивідуального освітнього цілепокладання [4, с. 228]. Відповідно, особливої актуальності проблема дослідження набуває в контексті реформування української спеціальної освіти у бік інклюзії, зокрема щодо розуміння сутності й можливостей реалізації технологій корекційно-розвивального впливу на учнів з

порушеннями інтелекту при роботі з підручником в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. У дослідженні А. Головатої зазначено, що в теорії корекційної педагогіки з 30-х років ХХ ст. утверджується діалектико-матеріалістичне розуміння взаємодії біологічних і соціальних чинників у розвитку дітей в умовах дизонтогенезу, а в практиці роботи спеціальних закладів середньої освіти оновлюється зміст навчання і виховання дітей через розроблення нових навчальних планів, програм і підручників [5]. Досліджуючи проблему становлення та розвитку навчальної книги для дітей з порушеннями інтелекту в Україні, Л. Чепурна зазначає, що сам підручник як об'єкт наукового дослідження почав розглядатися у 50-х роках ХХ ст. у загальній педагогіці. у той час у дослідженнях простежуються перші спроби аналізу психологічних та педагогічних вимог до підручників, виокремлення первісних елементів структури підручника та обґрунтування психологічних вимог до нього основними закономірностями засвоєння навчального матеріалу [6]. Науковиця стверджує, що значну роль в удосконаленні змісту майбутніх шкільних підручників відіграли розроблені і випущені в 1937 /1938 н. р. нові навчальні програми для закладів спеціальної загальної середньої освіти (допоміжних шкіл), у яких уперше було враховано специфіку завдань цих закладів освіти у відповідно до вимог того часу. У 1937 р. в Україні видано перші стабільні підручники з української мови (автор К. Черткова, 650 примірників, 124 сторінки) та читання (автори В. Тамарова, В. Любченко, 1200 примірників, 107 сторінок), побудовані на засадах загальних принципів педагогіки з урахуванням специфіки організації педагогічного процесу в закладі спеціальної загальної середньої освіти (наприклад, ураховувалось, що вивчення предметів має відбуватися на спеціально дібраному матеріалі, який би відповідав особливостям рівня розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями) [7]. З 1999 р. в Україні активізувалися наукові розробки в дослідженні шкільного підручника для початкової та спеціальних шкіл (Т. Байбара, Л. Борщевська, М. Волчата, Т. Гавриленко, А. Ємець, О. Коваленко, Н. Кравець, К. Луцько, В. Турчинська та ін.).

Наразі досліджень, присвячених психодидактичним засадам укладання підручників для учнів з порушеннями інтелектуального розвитку, вкрай мало, здебільшого в теорії спеціальної (корекційної) педагогіки трапляються узагальнені положення щодо змісту і відповідності цих підручників загальнопедагогічним, методологічним та поліграфічним вимогам [8]. Разом із тим опитування нами педагогів і педагогів-дефектологів дало можливість визначити потребу в укомплектуванні ЗЗСО шкільними підручниками для осіб з особливими освітніми потребами, які мають стійкі порушення інтелекту (F 70), оскільки на сьогодні Міністерством освіти і науки України рекомендовано лише по два таких підручники для учнів 2-го та 3-го класів (з української мови та літературного читання); два підручники для учнів 6-го класу (з української мови та природознавства), один підручник для учнів 7-го класу (з природознавства); два підручники для учнів 8-го класу (з української літератури та природознавства) та один підручник для учнів 9-го класу (з української літератури) [9].

Мета статті – визначення провідних аспектів психодидактики шкільного підручника для учнів з інтелектуальними порушеннями, які мають враховуватися при підготовці навчально-методологічного забезпечення для закладів загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства змінюються вимоги як до освіти загалом, так і до функцій шкільного підручника зокрема. Так, Е. Гельфман та М. Холодна серед основних функцій сучасного підручника виокремлюють:

1) інформативну, яка передбачає цілеспрямований відбір і систематизацію навчального матеріалу з урахуванням двох основних критеріїв – змістовно-логічного (особливості розвитку, змісту і форми подання наукового знання у відповідній предметній області) та психологічного (закономірності засвоєння знань залежно від вікових та індивідуально-психологічних характеристик учнів);

2) керуючу, в контексті якої підручник розглядається як засіб організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, що передбачає використання як інформаційно-пояснювальної форми викладу матеріалу, так і проблемно-міркувальну

(озвучити основну проблемну ситуацію, виокремити головне, сформулювати найважливіші питання, продемонструвати зразки міркувань тощо);

3) розвивальну, оскільки підручник як навчальна книга має сприяти розвитку психічних можливостей учнів (інтелектуальних здібностей, мотиваційної сфери, особистісних якостей, системи ціннісних орієнтацій і т. ін.), тобто забезпечувати умови для формування всієї сукупності психічних ресурсів, які є підґрунтям активної, продуктивної та самостійної життєдіяльності в умовах соціальної дійсності, яка з кожним днем ускладнюється;

4) комунікативну, згідно з якою підручник має бути не лише засобом передання інформації (традиційні підручники-«монологи»), а й спонукати до обговорення проблем, стимулювати діалог і дискусію у ході набуття нових знань;

5) виховну, яка закликає, що виклад у підручнику навчального матеріалу, що за змістом є суворо науковим, має бути за формою популярним у кращому розумінні слова («жива» мова, гуманізація змісту та форм викладення матеріалу, образні порівняння й аналогії, які запам'ятовуються учню, провокуючи у свідомості яскраві асоціації, тощо);

6) диференціації навчання, що акцентує увагу на потребі зважати на рівень початкової підготовки учнів, вид здібностей і характер навчальної мотивації за рахунок виокремлення різних типів текстів, завдань різного рівня складності, різних форм контролю знань тощо (при цьому розрізняють внутрішньотекстове (за допомогою різних шрифтів, іноді – сигналів-символів, рамок, кольору), міжтекстове (шляхом розподілу функцій між текстами різного призначення) та позатекстове (засобами графічної орієнтації – таблиці, схеми, діаграми, що як фокусують увагу на головних ідеях в основному тексті, так і містять додаткові довідкові відомості) диференціювання навчального матеріалу);

7) індивідуалізації навчання, оскільки одна з найважливіших цілей освіти – формування індивідуальності; при цьому основним шляхом є надання учням можливості вибору для побудови індивідуальної траєкторії. Але індивідуалізація навчання не зводиться до виокремлення навчального матеріалу з різним рівнем

складності, оскільки, крім того, передбачає діагностування причин помилок і труднощів, які виникають у учня [10].

Логічним є той факт, що при підготовці будь-якого навчально-методичного забезпечення для закладів освіти з інклюзивною формою навчання слід урахувувати теоретичні концепції про складну структуру порушень психофізичного розвитку, спільні з нормою, та специфічні закономірності розвитку дітей з порушеннями інтелекту, корекційну спрямованість їх навчання та виховання, особливості реалізації в їхньому навчанні принципів доступності та науковості, активності й свідомості, наочності та самостійності, зокрема, при використанні підручників (Л. Виготський, О. Граборов, Г. Дульнев, І. Єременко, А. Капустін, В. Липа, С. Миронова, В. Синьов, В. Турчинська, Л. Чепурна та ін.), а також психологічні дослідження з проблем розуміння текстів дітьми, які мають порушення розумового розвитку (В. Василевська, Г. Дульнев, І. Єременко, Л. Занков, В. Синьов, Н. Стадненко, Н. Тарасенко, Ж. Шиф та ін.).

Слід пам'ятати, що за психофізичних порушень (у тому числі порушень інтелекту) часто спостерігаються труднощі навчання через низку загальних специфічних особливостей розвитку в умовах дизонтогенезу: сповільнення швидкості приймання та опрацювання інформації; загальне зниження психічної активності та, як наслідок, звуження запасу знань і уявлень про навколишній світ і про себе; порушення мовленнєвої діяльності, труднощі спілкування; недостатність словесного опосередкування діяльності, неузгодженість образної та вербальної сфер психіки тощо [11]. Все це зумовлює специфіку сприймання навчального матеріалу і має враховуватися при укладанні шкільного підручника для учня з інтелектуальними порушеннями.

Ключовими аспектами в дослідженні шкільного підручника вважаються дидактичні, психологічні, гігієнічні й книгознавчі вимоги до його створення; принципи і критерії відбору наукових знань; вимоги до структури підручника, ілюстративного матеріалу, апаратів орієнтування й організації засвоєння; реалізація освітнього, розвивального і виховного потенціалу підручника [12, с. 6]. Так, якщо спиратися на загальнопедагогічні вимоги до підручників для дітей з порушеннями

інтелекту, слід брати до уваги необхідність навчальної книги забезпечувати виховний характер навчання і формування у учнів матеріалістичного світогляду; повідомляти науково достовірні дані в межах, позначених програмою; розвивати мислення учнів; формувати основні прийоми розумової діяльності, розвивати мовлення; забезпечувати підготовку до самостійного (в доступних межах) здобуття знань.

Дотримання методичних вимог до шкільного підручника для учнів із порушеннями інтелекту передбачає відповідність матеріалів віковим особливостям учнів за змістом, емоційним впливом; чітке структурне розчленування й графічне виділення висновків, найважливіших положень, ключових понять тощо; достатню кількість ілюстрацій, що полегшують сприймання, розуміння і запам'ятовування навчального матеріалу, зручно розташованих та пов'язаних з текстом; включення завдань, що стимулюють розвиток певною мірою самостійності при розв'язанні поставлених завдань, формування умінь користуватися запасом наявних знань.

Всі ці вимоги виконуються при відборі словесного матеріалу (статей, вправ, прикладів) для пояснення, закріплення, повторення навчального матеріалу, методичного апарату (правил, інструкцій, завдань, питань), ілюстрацій (малюнків, фотознімків, графіків і ін.) [8].

На нашу думку, актуальним при укладанні шкільних підручників для дітей з інтелектуальними порушеннями є використання адаптації навчальних матеріалів для них за стандартами формату Легкого Читання. Незважаючи на те, що форми адаптації інформаційного матеріалу відрізняються залежно від індивідуальних потреб кожного реципієнта, методичними рекомендаціями, виокремлено такі універсальні стандарти адаптації текстових повідомлень засобами спрощеної мови у форматі Легкого Читання:

- подавати текст прямою мовою, уникати абстрактних понять;
- вибудовувати логічну, просту, однозначну послідовність подій у тексті, важливо уникати великої кількості подій в одному реченні;
- описані події повинні бути прості і зрозумілі; рекомендується уникати великої кількості учасників подій в тексті;

- уникати метафоричних виразів; коли це необхідно, треба відразу пояснити значення абстрактного виразу;
- уникати складних слів-термінів, але висловлюватися відповідно до особливостей цільової групи;
- при розробленні матеріалів важливо донести до ілюстраторів і редакторів особливості цільової групи, якій адресовано текст;
- перед публікацією матеріалів вкрай важливо провести тестування зрозумілості й доступності за допомогою контрольної групи реципієнтів цієї інформації [13].

У підручниках повинні дотримуватися принцип корекційної спрямованості навчання, вимоги індивідуального і диференційованого підходу до учнів як необхідної умови просування в розвитку кожної дитини з порушенням інтелекту. З цією метою передбачено:

- 1) роздроблене, поетапне викладання навчального матеріалу й аналітико-синтетичний спосіб його показу, відпрацювання кожного елемента і забезпечення цілісного сприймання;
- 2) опора на раніше засвоєне і наявний в учнів практичний досвід;
- 3) постійне звернення до реальних зв'язків;
- 4) приділення особливої уваги виявленню причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей;
- 5) акцент на головне за стислості та простоті формулювання правил і висновків;
- 6) достатня кількість практичних вправ для засвоєння і повторення навчального матеріалу;
- 7) включення навчального матеріалу в різні види вправ;
- 8) раціональне використання ілюстративного матеріалу;
- 9) включення для самостійного виконання вправ завдань різного ступеня складності [8].

Щодо ілюстративного матеріалу, то до нього також висуваються певні вимоги. Так, ілюстрації повинні використовуватись як безпосереднє джерело знань і засіб наочності (малюнки предметні та сюжетні, таблиці, графіки, схеми та ін.). Ілюстративний матеріал має спрямовуватися на загальне засвоєння змісту навчального

матеріалу та його частин. У підручниках, починаючи з 5-го класу, слід використовувати символічну наочність: навчальні схеми, таблиці для утворення більш точних і міцних знань; вся образотворча наочність повинна бути виконана реалістично й у кольоровому зображенні, оскільки умовні, розпливчасті зображення предметів і явищ докільця можуть призводити до спотвореного їх сприймання учнями з порушенням інтелекту [8].

Не менш важливі технічні характеристики текстового повідомлення. Зліва від тексту розташовують ілюстрації, однотипні для всього інформаційного продукту. Текст вирівнюють по лівому краю, друкують шрифтом без зарубок (Arial, Tahoma) кеглем мінімум 14 [14].

У цілому інклюзивний шкільний підручник для учнів з порушеннями інтелекту має сприяти інтелектуальному вихованню самої дитини в ході освітнього процесу. Проблема інтелектуального виховання при цьому має два аспекти: по-перше, підвищення продуктивності інтелектуальної діяльності учнів за рахунок набуття нових знань, оволодіння різноманітними способами пізнання, розвитку критичності, доказовості, самостійності мислення, вироблення культури інтелектуальної діяльності, формування потреби в розумовій праці тощо, і, по-друге, зростання індивідуальної своєрідності їхнього розуму через підтримку індивідуальних інтелектуальних схильностей, превалюючих способів переробки інформації, особистого життєвого досвіду і т. ін.

Хоч інтелектуальне виховання та інтелектуальний розвиток є двома взаємопов'язаними аспектами освітнього процесу, перше має свою специфіку:

–виступає як створення умов для інтелектуальної самоактуалізації особистості в процесі навчання (визначаються індивідуальні особливості й відмінності інтелектуальної діяльності);

–спрямоване на побудову внутрішніх інтелектуальних ресурсів учнів (оволодіння різними способами кодування інформації, диференціація та інтеграція понятійного досвіду, формування загальних інтелектуальних вмінь, розвиток здатності до саморегуляції інтелектуальної діяльності тощо);

– передбачає індивідуалізацію процесу навчання під кутом зору врахування індивідуальних схильностей та особистого досвіду учня;

– пріоритетним визнає чинник внутрішньої активності учня – його ініціатива та самостійність («я навчаюся», а не «мене навчають»);

– висхідним положенням має те, що інтелектуального виховання потребують усі діти, незалежно від початкового рівня інтелектуального розвитку конкретної дитини (визнання потреби в наданні кожному учню можливості вибору лінії навчання в умовах варіативного та збагаченого освітнього середовища, що співзвучно з ідеями інклюзивності системи освіти).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У ході критичного аналізу проблеми навчально-методологічного забезпечення ЗЗСО з інклюзивною формою навчання крізь призму засад дидактики спеціальної освіти і спеціальної психології нами визначено провідні аспекти психодидактики шкільного підручника для учнів з інтелектуальними порушеннями. Відповідно до визначених аспектів, сучасні зміни в системі освіти України регламентують потребу в перегляді домінуючого наразі предметно-центричного підходу до змісту шкільного підручника, згідно з яким він створювався як «навчальна проєкція» нормативного наукового знання. Сучасний підручник в інклюзивному освітньому просторі має виступати не лише джерелом інформації, а й чинником інтелектуального розвитку учнів відповідно до їхніх потреб і можливостей; за змістом, формою і конструкцією він має бути проєкцією не тільки наукового знання, а й основних закономірностей інтелектуального розвитку особистості в процесі навчання. Отже, предметно-центричний підхід до змісту підручників для ЗЗСО з інклюзивною формою навчання має бути узгоджений з психодидактичним підходом, у межах якого шкільний підручник розглядається «як поліфункціональна психодидактична система» [10], здатна відгукнутися на потреби, інтереси, індивідуальні особливості та можливості кожного учня. Тому на майбутнє перед нами постає завдання обґрунтувати сутність і особливості застосування цього підходу в створенні підручників для дітей з особливими освітніми потребами.

Використані джерела

- [1] Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України «Урядовий портал». *Реформа освіти та науки* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>. Дата звернення: Квіт., 09, 2021.
- [2] Верховна Рада України. (2017, Вер. 05). *Закон України «Про освіту»* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- [3] *Інклюзивне навчання* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>. Дата звернення: Бер., 05, 2021.
- [4] С. А. Манилкина, «Компетентностный подход к разработке концептуальных оснований учебной литературы для общего среднего образования», *Проблеми сучасного підручника*, вип. 20, с. 222-230, 2018.
- [5] А. А. Головатая, «Первые учебники географии для вспомогательных школ (30-е гг. XX ст.)», на *Международ. науч.-практ. конф. Актуальные проблемы коррекционного и инклюзивного образования в контексте реализации ФГОС*, Курск, 2013, с. 192-198.
- [6] Л. Г. Чепурна, «Становлення та розвиток навчальної книги для розумово відсталих дітей в Україні (1917-2000 рр.)», дис. канд. наук, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, МОН України, Київ, 2017.
- [7] Л. Г. Чепурна «Шкільні підручники для допоміжних шкіл: історико-архівний аспект», *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, №1(3), с. 198-202, 2004.
- [8] *Обучение и воспитание детей во вспомогательной школе*, под ред. В. В. Воронковой. Москва: Школа-Пресс, 1994.
- [9] Інститут модернізації змісту освіти. *Електронні версії підручників*[Електронний ресурс]. Доступно: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/>. Дата звернення: Квіт., 09, 2021.
- [10] Э. Г. Гельфман, М. А. Холодная, *Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся*. Санкт-Петербург: Питер, 2006.
- [11] О. Н. Усанова. *Специальная психология*. Санкт-Петербург : Питер. 2006.
- [12] Я. П. Кодлюк, «Теорія і практика підручникотворення у галузі початкової освіти України (1960-2000 рр.)», автореф. дис. д-ра наук, Ін-т педагогіки АПН України, Київ, 2005.
- [13] Making written information easier to understand for people with learning disabilities Guidance for people who commission or produce Easy Read information – Revised Edition (2010). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/making-written-information-easier-to-understand-for-people-with-learning-disabilities-guidance-for-people-who-commission-or-produce-easy-read-information-revised-edition-2010>
- [14] Легке Читання в Україні. [Електронний ресурс]. Доступно: https://docs.google.com/document/u/0/d/1Igp_fBCQHWvqdQYiBKDeIcu_AT0gYfGe/mobilebasic

References

- [1] Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України «Urjadovij portal». *Reforma osviti ta nauki* [Elektronnij resurs]. Dostupno: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>. Data zvernennja: Kvit., 09, 2021.
- [2] Verhovna Rada Ukraїni. (2017, Ver. 05). *Zakon Ukraїni «Pro osvitu»* [Elektronnij resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- [3] *Inkljuzivne navchannja* [Jelektronnyj resurs]. Dostupno: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>. Data zvernennja: Ber., 05, 2021.
- [4] S. A. Manilkina, «Kompetentnostnyj podhod k razrabotke konceptual'nyh osnovanij uchebnoj literatury dlja obshhego srednego obrazovanija», *Problemi suchasnogo pidruchnika*, vip. 20, s. 222-230, 2018.
- [5] A. A. Golovataja, «Pervye uchebniki geografii dlja vspomogatel'nyh shkol (30-e gg. HH st.)», на *Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. Aktual'nye problemy korrekcionnogo i inkljuzivnogo obrazovanija v kontekste realizacii FGOS*, Kursk, 2013, s. 192-198.

- [6] L. G. Chepurna, «Stanovlennja ta rozvitok navchal'noï knigi dlja rozumovo vidstalih ditej v Ukraïni (1917-2000 rr.)», dis. kand. nauk, Nacional'nij pedagogichnij universitet imeni M.P.Dragomanova, MON Ukraïni, Kiïv, 2017.
- [7] L. G. Chepurna «Shkil'ni pidruchniki dlja dopomizhnih shkil: istoriko-arhivnij aspekt», Aktual'ni problemi navchannja ta vihovannja ljudej z osoblivimi potrebami, №1(3), s. 198-202, 2004.
- [8] Obuchenie i vospitanie detej vo vspomogatel'noj shkole, pod red. V. V. Voronkovej. Moskva: Shkola-Press, 1994.
- [9] Institut modernizacii zmistu osviti. Elektronni versii pidruchnikov [Jelektronnyj resurs]. Dostupno: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikov/>. Data zvernennja: Kvit., 09, 2021.
- [10] Je.G. Gel'fman, M.A. Holodnaja, Psihohidaktika shkol'nogo uchebnika. Intellektual'noe vospitanie uchashhij. Sankt-Peterburg: Piter, 2006.
- [11] O. N. Usanova. Special'naja psihologija. Sankt-Peterburg : Piter. 2006.
- [12] Ja. P. Kodljuk, «Teorija i praktika pidruchnikotvorenja u galuzi pochatkovoï osviti Ukraïni (1960-2000 rr.)», avtoref. dis. d-ra nauk, In-t pedagogiki APN Ukraïni, Kiïv, 2005.
- [13] Making written information easier to understand for people with learning disabilities Guidance for people who commission or produce Easy Read information – Revised Edition (2010). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/making-written-information-easier-to-understand-for-people-with-learning-disabilities-guidance-for-people-who-commission-or-produce-easy-read-information-revised-edition-2010>
- [14] Legke Chitannja v Ukraïni. [Elektronnij resurs]. Dostupno: https://docs.google.com/document/u/0/d/1IgP_fBCQHWvqdQYiBKDeIcu_AT0gYfGe/mobilebasic

Анна Афузова, кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры специальной психологии и медицины Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова, г. Киев, Украина;

Чепурная Людмила, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры психокоррекционной педагогики Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова, г. Киев, Украина

ПСИХОДИДАКТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К СОСТАВЛЕНИЮ УЧЕБНИКОВ ДЛЯ УЧЕНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье отмечена необходимость обеспечения учреждений общего среднего образования с инклюзивной формой обучения такими школьными учебниками, которые по своему содержанию и структуре соответствовали бы потребностям, интересам, индивидуальным особенностям и возможностям каждого ученика, в том числе – ученика с нарушениями интеллекта. Изменения функций современного школьного учебника в ответ на реформирование образовательного процесса в сторону инклюзии заострили внимание на необходимости переориентации современного учебника в инклюзивном образовательном пространстве как только источника информации на роль фактора интеллектуального развития учащихся в соответствии с их потребностями и возможностями.

Ключевые слова: учебник; обучение; ученики с нарушениями интеллекта; инклюзивная образовательная среда.

Afuzova Hanna, PhD in Psychology, Associate Professor of the Department of Special Psychology and Medicine, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine;

Chepurnaya Lyudmila, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Psychocorrectional Pedagogy, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

PSYCHODIDACTIC APPROACH TO THE COMPILATION OF TEXTBOOKS FOR STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

In the light of educational reform in Ukraine on the way to European values of equality and non-discrimination, general secondary education institutions with an inclusive form of education should receive educational materials that meet the needs, interests, individual characteristics and capabilities of

each student, including students with intellectual disabilities. The functions of differentiated and individualized teaching of a modern textbook indicate the need to reconsider the role of the school textbook in an inclusive educational space. Yes, it should not be exclusively a source of information, it should be a factor in the intellectual development of students according to their needs and abilities. Accordingly, the school textbook in content, form and design should be a projection not only of scientific knowledge, but also the basic laws of intellectual development of the individual in the learning process. The article considers the main requirements for the textbook for students with intellectual disabilities. These students are characterized by a slowdown in the speed of receiving and processing information; general decrease in mental activity and, as a consequence, narrowing of a stock of knowledge and representations about the world around and about itself; speech disorders, communication difficulties; insufficiency of verbal mediation of activity, inconsistency of figurative and verbal spheres of psyche, etc. Adherence to the methodological requirements for the school textbook for students with intellectual disabilities involves the compliance of materials with the age characteristics of students in terms of content, emotional impact; clear structural division and graphical selection of conclusions, key provisions, key concepts, etc .; a sufficient number of illustrations that facilitate the perception, understanding and memorization of educational material, conveniently located and associated with the text; inclusion of tasks that stimulate the development of a certain degree of independence in solving problems, the formation of skills to use the stock of available knowledge. All these requirements are met when selecting verbal material (articles, exercises, examples) for explanation, consolidation, repetition of educational material, methodological apparatus (rules, instructions, tasks, questions), illustrations (drawings, photographs, graphs, etc.).

Keywords: textbook; teaching; students with intellectual disabilities; inclusive educational environment.